

Ольга ФЕДЬКО,

orcid.org/0000-0002-5514-9377

викладач кафедри філології та перекладу

Українського державного університету науки і технологій

(Дніпро, Україна) fedkoolha1986@gmail.com

ФОРМУВАННЯ КОМУНІКАТИВНОЇ КОМПЕТЕНЦІЇ СТУДЕНТІВ-ІНОЗЕМЦІВ У ПРОЦЕСІ ВИВЧЕННЯ УКРАЇНСЬКОЇ МОВИ

У статті досліджується соціолінгвістична частина міжкультурних взаємодій між іноземцями, що виступає як сукупність лінгвістичних знань та явищ певної культури. Детально описано складнощі, які виникають, наприклад, у китайських та арабських студентів у процесі вивчення української, а також досліджено методи їх подолання.

Пошук нових методичних підходів у практиці розвитку інтелектуальних можливостей студентів-іноземців, нових прийомів роботи з мовними та культурологічними одиницями передбачає виконання наступних завдань: а) зіставлення особливостей різних національних культур на основі їх базових характеристик та застосування результатів досліджень у практиці навчання; б) використання навчання сучасних теорій, що дадуть рекомендації щодо зіставлення і вивчення міжкультурних відмінностей іноземців.

При навчанні китайських студентів української та й будь-якої іншої іноземної мови необхідно враховувати те, що в Китаї сформувалася унікальна ідеографічна писемність, яка створила особливу інтелектуальну модель будь-якого представника цієї нації. Ієрогліф як символ предмета, поняття, якості чи руху – це спосіб образного сприйняття світу. Китаєць, навчаючись грамоти, вчиться мислити образно, розвиває своє візуально-просторове сприйняття.

Дослідження наявних вимовних відхилень від норм мови та шляхи подолання іншомовного акценту показують, що формування слухо-вимовних та граматичних навичок має проводитися поетапно з урахуванням рідної мови слухачів за спеціально розробленою системою тренувальних вправ різних типів та видів.

Китайці шанобливі до "вищих" – і під час навчання це виявляється у демонстрованій повазі до викладача, готовності підпорядковуватися його вимогам, тому дуже важливою є чітка окресленість і регламентованість вимог викладача.

Надмірна демократичність викладача у будь-яких проявах може бути сприйнята ними як слабкість і призведе до втрати контролю за навчальним процесом.

Інакше виявляють себе у навчальному процесі арабські студенти. Вони не люблять монотонної, одноманітної роботи і схильні будувати свою роботу на відволіканнях - віддають перевагу спілкуванню. Контакти з оточуючими для них – стимулятори мозкової діяльності. Вони сприймають викладача як людину, яка вступає з ними в комунікацію та цікава як носій нової неосвоєної інформації.

Розвиток міжкультурної компетенції іноземців в умовах розширених міжнародних контактів є неодмінною умовою успішного навчання.

Ключові слова: світосприйняття, світорозуміння, культура, мотивація навчання, міжкультурна компетенція.

Olha FEDKO,

orcid.org/0000-0002-5514-9377

Teacher at the Department of Philology and Translation

Ukrainian State University of Science and Technologies

(Dnipro, Ukraine) fedkoolha1986@gmail.com

FORMATION OF COMMUNICATIVE COMPETENCE OF FOREIGN STUDENTS IN THE PROCESS OF STUDYING THE UKRAINIAN LANGUAGE

The article examines the sociolinguistic part of intercultural interactions between foreigners, which acts as a set of linguistic knowledge and phenomena of a particular culture. The difficulties that arise, for example, in Chinese and Arab students in the process of learning Ukrainian, are described in detail, as well as methods of overcoming them.

The search for new methodological approaches in the practice of developing intellectual abilities of foreign students, new methods of working with language and cultural units involves the following tasks: a) comparing the characteristics of different national cultures based on their basic characteristics and applying research results in practice; b) the use of teaching modern theories that will provide recommendations for comparing and studying intercultural differences of foreigners.

When teaching Chinese students Ukrainian and any other foreign language, it is necessary to take into account that in China a unique ideographic writing has been formed, which has created a special intellectual model of any representative of this nation. Hieroglyph as a symbol of an object, concept, quality or movement is a way of figurative perception of the world. The Chinese, learning to read and write, learn to think figuratively, develop their visual and spatial perception.

Studies of existing pronunciation deviations from language norms and ways to overcome foreign language accent show that the formation of auditory-pronunciation and grammar skills should be carried out in stages, taking into account the native language of students on a specially designed system of training exercises of different types and kinds.

The Chinese are respectful of the "higher" - and during training it is manifested in the shown respect for the teacher, the willingness to obey his requirements, so it is very important to clearly define and regulate the requirements of the teacher.

Excessive democracy of the teacher in any form can be perceived by them as a weakness and will lead to loss of control over the educational process.

Arab students find themselves differently in the educational process. They do not like monotonous, monotonous work and tend to build their work on distractions - they prefer to communicate. Contacts with others for them - stimulators of brain activity. They perceive the teacher as a person who enters into communication with them and is interesting as a carrier of new unexplored information.

The development of intercultural competence of foreigners in the context of expanded international contacts is a prerequisite for successful learning.

Key words: outlook, culture, motivation, learning, intercultural competence.

Постановка проблеми. У новій освітній стратегії виникла певна зміна пріоритетів, коли на першому місці – не тільки система знань, умінь і навиків, але й заявлених державних ключових компетенцій в інтелектуальній та комунікаційній сфері. Тобто, рівень підготовки майбутніх спеціалістів закладів вищої освіти визначає їх здатність до професійної та соціально-культурної адаптації в умовах швидкозмінного світу.

У статті досліджується соціолінгвічна частина комунікативної компетенції, яка представляє собою сукупність знань культурного фону мовних засобів і здатність розуміти їх. Зокрема, у статті детально описані складнощі, які виникають, наприклад, у китайських та арабських студентів у процесі вивчення української, а також досліджено методи їх подолання.

Аналіз досліджень. На Заході перші публікації міжкультурної взаємодії з'явилися в 1950-60-х роках. Але тільки в 90-х роках цей напрямок досліджень відіграв помітну роль не тільки в науковій, а й у практичній сфері, в основному завдяки вкладу Костомарова В., Тер-Мінасової С.Г., М'ясоїдова С.П., Симонової Л. М., Сазонової Н., Хофстеда Г., Гарднера Р. та інших.

Г. Хофстед визначає особистість як унікальну програму психологічних характеристик, які людина не поділяє з іншими. Культура ж, на його думку, є те, що об'єднує індивідуалів у групу. Вживання поняття «культура» часто включає етнічні та національні групи людей, об'єднаних у групи за інтересами, способом життя або професійної приналежності.

Мета статті – дослідити соціолінгвістичну частину міжкультурних взаємодій між іноземцями, що виступає як сукупність лінгвістичних знань та явищ певної культури.

Виклад основного матеріалу. Пошук нових методичних підходів у практиці розвитку інтелектуальних можливостей студентів-іноземців, нових прийомів роботи з мовними та культу-

рологічними одиницями передбачає виконання наступних завдань: а) зіставлення особливостей різних національних культур на основі їх базових характеристик та застосування результатів досліджень у практиці навчання; б) використання навчання сучасних теорій, що дадуть рекомендації щодо зіставлення і вивчення міжкультурних відмінностей іноземців.

У момент контакту представників різних культур за умови незнання базових принципів міжкультурної комунікації неминуче виникають непорозуміння та складності у спілкуванні та конфлікти, тому необхідність розвитку крос-культурної (міжкультурної) компетенції є неодмінною умовою.

Так, Г. Хофстед описує чотири основні елементи проявлення культури: символи, ритуали, герої та цінності.

Під символами маються на увазі слова, жести, герої та цінності, а також предмети, які несуть особливе значення та впізнаються представниками даної культури (вид одягу або макіяжу, марки автомобілів, використання жаргону тощо).

Ритуали є колективними діями як основи соціального буття. Це і релігійні церемонії, і особлива манера привіщень, жестів, знаків поваги до старших.

Безумовно, роль символів і ритуалів дуже важлива, але основу поняття культури, по Хофстеду, фундаментальні цінності – це «загальні тенденції на перевагу певного стану речей з інших. (Хофстед, 1990:37). Прикладами подібних цінностей можуть бути сімейні: незалежність, особиста свобода, безпека, інтелектуальні цінності

Провівши порівняльний аналіз культур, Хофстед пропонує зіставляти різні культури з урахуванням їх базових характеристик. На його думку, світосприйняття та світорозуміння людей різних культур можна класифікувати за чотирма характеристиками:

Владна дистанція (powerdistance) – ступінь нерівності для людей. Наприклад, у Японії, Китаї,

у країнах з високою владною дистанцією, вся влада сконцентрована в руках невеликої кількості людей, а решта членів суспільства слідує рішенням, що приймаються цією невеликою групою.

У країнах із низькою концентрацією влади (Данія, Австрія) значно більше людей бере участь у прийнятті рішень.

Індивідуалізм (individualism) – ступінь, з якою людське суспільство вважає за краще діяти індивідуально, ніж у групі. В індивідуалістичних суспільствах Великобританії, Австрії люди концентруються у собі і схильні потрапляти у залежність від оточуючих. Вони ставлять особисті цілі вище за цілі групи.

У колективістських суспільствах Китаю, Японії, Бразилії, Колумбії, Чилі люди сприймають себе як частину групи і схильні до колективного прийняття рішень.

Аналізуючи описані вище теоретичні положення, проаналізуємо складності, які виникають, наприклад, у китайських та арабських студентів щодо української.

Оцінюючи особливості китайського світогляду і світосприйняття з погляду Хофстеда, можна назвати полярне становище китайської системи цінностей стосовно такої в більшості неазійських держав. У роботі з китайськими студентами ці тенденції виявляються у неможливості ініціювати дух змагання. Хоча безліч методик навчання передбачає використання природної конкуренції між студентами для підвищення мотивації навчання та покращення загальних результатів. З китайцями такі прийоми не спрацюють, оскільки всі міжособистісні проблеми та суперництво у групі вторинні стосовно необхідності об'єднання, згуртованості за умов чужої культурної дійсності.

Тут є прояв громадського устрою Китаю з високою дистанцією влади. Взаємини у китайському суспільстві ґрунтуються на свідомості того, що людина існує лише як частина сім'ї чи клану, що вимагає від індивіда поваги до суспільної ієрархії. Необхідність прояву шанобливості до старших орієнтує китайців на підпорядкування влади та придушення агресії. Китайці шанобливі до вищих – і під час навчання це виявляється у демонстрованій повазі до викладача, готовності підпорядковуватися його вимогам, тому дуже важливою є чітка окресленість і регламентованість вимог викладача. У групах, де навчаються ці студенти, майже не буває проблем із дисципліною: вони не перечать викладачеві, погоджуються на всі пропозиції адміністрації, навіть не зрозумівши

матеріал, намагаються не ставити зайвих питань, щоб не створити для інших можливу ситуацію «втрата особи». Якщо точно не визначені поставлені завдання навчання та терміни їх виконання, китайці, швидше за все, взагалі не вважають за необхідне прагнути їх досягнення.

Надмірна демократичність викладача у будь-яких проявах може бути сприйнята ними як слабкість і призведе до втрати контролю за навчальним процесом.

Інакше виявляють себе у навчальному процесі арабські студенти. Вони не люблять монотонної, одноманітної роботи і схильні будувати свою роботу на відволіканнях - віддають перевагу спілкуванню. Контакти з оточуючими для них – стимулятори мозкової діяльності. Вони сприймають викладача як людину, яка вступає з ними в комунікацію та цікава як носій нової неосвоєної інформації.

Як правило, починаючи вивчати українську мову, іноземці користуються системою письма, яка не має нічого спільного зі звуковою системою їхньої рідної мови. Так як китайська, українська і арабська мови відносяться до різних мовних сімей, то мають різні і слово-, формоутворення, організацію речення, та засоби синтаксичного зв'язку в них. А сам процес написання потребує переорієнтації моторно-рухових навичок. Всі ці фактори ускладнюють процес навчання.

При навчанні китайських студентів української та й будь-якої іншої іноземної мови необхідно враховувати те, що в Китаї сформувалася унікальна ідеографічна писемність, яка створила особливу інтелектуальну модель будь-якого представника цієї нації. Ієрогліф як символ предмета, поняття, якості чи руху – це спосіб образного сприйняття світу. Китаєць, навчаючись грамоти, вчиться мислити образно, розвиває своє візуально-просторове сприйняття.

Але, аналізуючи графічні помилки китайських та арабських студентів, які навчаються на підготовчому відділенні, можна відзначити, що, незважаючи на відмінності графіки рідних мов, студенти при написанні українською мовою допускають подібні помилки. Серед них найпоширенішими є: використання на письмі друкованих літер; написання початку речення з маленької літери; різна висота літер у слові; відсутність з'єднання між ними; зворотне написання літер б, и; заміна українських букв латинськими (б на v, м на t, й на p, п на r); написання літери ш як латинської w; пропуск у словах голосних, рідше приголосних; перестановка букв у слові; перенесення розділових знаків на наступний ряд тощо.

Безперечно, ці помилки пов'язані з традиціями китайського та арабського письма, де в одному випадку використовуються ієрогліфи, а в іншому взагалі немає великих літер, самі літери не відрізняються за висотою.

Додаткову складність при спілкуванні, що заважає взаєморозумінню, представляють численні звукові та ритміко-інтонаційні помилки у мові іноземних студентів. Зіставлення фонетичних одиниць китайської, арабської і української дозволяє виявити збіг і розбіжності у звучанні звуків. Саме розбіжності є причиною акценту іноземців під час говоріння українською. Найчастіше в області консонантизму система помилок проявляється в реалізації категорій глухості-дзвінкості, твердості-м'якості, а також зі способом утворення таких груп приголосних, як шиплячі, свистячі, африкати, носові, змішані.

Китайцям ж важко дається вивчення мов фонемного ладу, оскільки кожна слогафонема (силлабема) китайської мови, будучи найменшою груповою одиницею, є також сенсовою одиницею, що має образну ідеографічну форму. Отже, набір фонем української (слово, словосполучення чи речення) розчленовується китайцем на силабеми, у результаті формування візуальної асоціації (слово – образ) стає практично неможливим, що ускладнює процес запам'ятовування. При постановці правильної вимови звуків української у китайської аудиторії треба враховувати, що китайська мова тонова і тому ефективним у навчанні можливо аудіальне сприйняття. Це насамперед аудіозаписи складних для китайців поєднань

фонем. Можна покласти на музику поєднання фонем і використовувати ці аудіозаписи як на заняттях, так і для самостійної роботи.

Дослідження наявних вимовних відхилень від норм мови та шляхи подолання іншомовного акценту показують, що формування слухо-вимовних та граматичних навичок має проводитися поетапно з урахуванням рідної мови слухачів за спеціально розробленою системою тренувальних вправ різних типів та видів. Знання ж фонологічних та артикуляційних причин відхилення від норми в мові, зумовлені розбіжністю звукового ладу української та рідної мови, дають викладачеві можливість коригувати індивідуальну роботу над фонетичними помилками.

Якщо говорити про логіко-математичний інтелект іноземців, то саме в цій галузі і виникає найбільша кількість взаєморозуміння та непорозуміння. Проблема полягає у дзеркальній відмінності логіки та способу мислення, наприклад, китайців: вони мислять індуктивно (від приватного до загального, від фактів до гіпотези), тоді як західні цивілізації базуються на дедуктивному мисленні (від загального до приватного). Китайцям надзвичайно важко зрозуміти та сприйняти граматичну структуру української мови. Вочевидь, необхідно створення сприйняття причинно-наслідкових зв'язків, що у китайському способі мислення відіграють аналоги.

Висновки. Таким чином, розвиток міжкультурної компетенції іноземців в умовах розширених міжнародних контактів є неодмінною умовою успішного навчання.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Авдєєва І.М., Мельникова І.М. Інноваційні комунікативні технології в роботі куратора академгрупи: навч. посібник. Київ: ВД «Професіонал», 2007. 304 с.
2. Гарднер Г. Множинні інтелекти: Теорія у практиці. Хрестоматія. Київ: Мегатайп, 2004. 288 с.
3. Глуценко Т.С. Национально-специфические компоненты кинесического общения китайской лингвокультурной общности в свете теории лакун на фоне англо-американских и русских жестов: автореф. дис. канд. філол. наук. Барнаул, 2006. 20 с.
4. Hofstede G / Measuring Organizational cultures: Administrative Science Quarterly/ 1990. Vol. 35. 101 с.
5. Інноваційна діяльність ВНЗ / Упоряд. Л. Галіцина. Київ: Вид. дім «Шкільний Світ», 2005. 128 с.
6. Сазонова Н. Характеристика культуры и планирование рекламных компаний. Київ, 2001. 234 с.

REFERENCES

1. Avdieieva I.M., Melnykova I.M. Innovatsiini komunikatyvni tekhnolohii v roboti kuratora akademhrupy: navch. posibnyk. [Innovative communication technologies in the work of the curator of the academic group: textbook manual.]. Kyiv: VD «Profesional», 2007. 304 p. [in Ukrainian].
2. Hardner H. Mnozhynni intelektu: Teoriia u praktytsi. Khrestomatia [Multiple intellects: Theory in practice]. Kyiv: Mehataip, 2004. 288 p. [in Russian].
3. Gluschenko T.S. Natsionalno-spetsificheskie komponentyi kinesicheskogo obscheniya kitayskoy lingvokulturnoy obschnosti v svete teorii lakun na fone anglo-amerikanskih i russkih zhestov [National-specific components of kinesic communication of the Chinese linguistic and cultural community in the light of the theory of gaps against the background of Anglo-American and Russian gestures]. Barnaul, 2006. 20 p. [in Russian].
4. Hofstede G. Measuring Organizational cultures: Administrative Science Quarterly/ 1990. Vol. 35. 101 p.
5. Sazonova N. Harakteristika kul'turyi i planirovanie reklamnyih kompaniy [Characteristics of culture and planning of advertising campaigns]. Kyiv, 2001. 234 p. [in Russian].